

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİ

© 2023, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. A.Ş.

Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-151-233-4

Sertifika No: 75092

“Osmanlı'nın Büyüme Sırları” adlı kitap tasnif edilerek, “Osmanlı'nın Yükselişi” adıyla yeniden yayına hazırlanmıştır.

<i>Hayat Yayınları</i>	: 439
<i>Tarih</i>	: 6
<i>Kitabın Adı</i>	: Osmanlı'nın Yükselişi
<i>Yazarı</i>	: Yavuz Bahadıroğlu
<i>Yayın Editörü</i>	: Erol Şahnacı
<i>Kapak ve İç Tasarım</i>	: Hayat Yayınları
<i>Baskı Yeri ve Tarihi</i>	: İstanbul - 2024
<i>Baskı ve Cilt</i>	: Alioğlu Matbaacılık

Orta Mahalle Fatin Rüştü Sokak No: 1/3-A
Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (0 212) 612 95 59
Sertifika No: 45121

Hayat Yayın Grubu

Molla Gürani Mahallesi, Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3

Fındıkzade - Fatih / İstanbul

Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 259 80 96

www.hayatyayinlari.com - e-posta: hayat@hayatyayinlari.com

[twitter/hayatyayinlari](#) - [facebook/hayatyayinlari.com](#) - [@hayatyayinlari](#)

YAVUZ BAHADIROĞLU

OSMANLI'NIN
YÜKSELİŞİ

YAVUZ BAHADIROĞLU

1945 yılı başında Rize ilinin Pazar kazasına bağlı Hisarlı köyünde dünyaya geldi.

1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yaptı. Gazete, dergi ve şirket yöneticisi olarak çalıştı.

Gazeteciliğini muhabir ve röportajcı olarak sürdürürken, Ni-yazi Birinci adıyla çocuklara yönelik eserler üretti. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınladı.

Asıl çıkışını tarihi romanlarıyla yaptı. İlk romanı Sunguroğlu ve ardından yazdığı Buhara Yaniyor, ülkenin en çok satan romanlarından oldu. Genelde Osmanlı'nın çeşitli dönemlerini ele alan otuzu aşkın roman yazdı.

Hâlen ulusal yayın yapan Moral FM radyosunda günlük yorumlar yapıyor ve bir günlük gazetede köşe yazarlığını sürdürüyor.

Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	11
------------	----

Birinci Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN SOSYOLOJİK DİNAMİĞİ: OSMANLI TOPLUMU

Dünyanın hayran kaldığı Osmanlı toplumu.....	17
Üstün ahlak anlayışı.....	24
Toplumsal eksen: Aile.....	26
Düşmanının takdir ettiği toplum.....	34
Hile ve yalan bilmeyen toplum.....	36
Ecdad ve sanat.....	38
Vakıf Medeniyeti.....	41
Öfkeleri bile zikir kokardı.....	42
Hayvanlar ve bitkiler.....	44

İkinci Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN EĞİTİM DİNAMİĞİ: ENDERUN

Batılıların hayran kaldığı eğitim sistemi: Enderun.....	49
Dâhiler mektebi.....	50
Enderun mektebi müfredatı.....	52
Eğitimde disiplin, bilimde özgürlük.....	53
Osmanlıya özgü bir eğitim sistemi.....	54
Beşikten mezara ilim.....	56
Mükemmel örneklerle dayalı bir eğitim.....	59

Enderun'dan örnekler	64
Oduncu Çıraklığından Sadrazamlığa.....	64
Berber Çıraklığından Vezirliğe.....	65
Osmanlı'da yürek eğitimi süreci	66
Şehzadelerin olgunlaşma süreci.....	67
Dergâhta doğan devlet	70
Zaviyelerin işlevi.....	72
Özgün ve özgür fikir üretim merkezleri.....	74

Üçüncü Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN MANEVİ DİNAMİĞİ: ÂLİMLER

Osmanlı Devleti'ne ruh üfleyen gönül sultanı: Şeyh Edebali	79
Osmanlı adaletinin ve hoşgörüsünün mimarı.....	81
Şeyh Edebali'nin öğütleri	84
Şeyh Edebali'nin genel öğütleri.....	86
Gönüller fatihi: Emir Sultan.....	87
Peygambere selam.....	91
İmralı, Emir Ali.....	93
Emir Sultan'dan Öğütler	93
Bir irfan sancağı: Somuncu Baba	95
Somuncu Baba'dan Öğütler	99
Padişahı mahkemedan kovan yargıç: Molla Fenarî.....	102
Başlıca Eserleri	106
Fetih müjdecisi: Hacı Bayram-ı Veli.....	112
İki sınıflı toplum teorisi.....	114
Engürü Şeyhi.....	116
Genel nasihatleri.....	120
“Muallî” bir muallim: Molla Hüsrev	121
Fransız subayının oğlu.....	125

Padişaha hoca olmak.....	128
Eserlerinin Bazıları Şunlardır:	129
Bir manevi fatih portresi: Ak Hoca.....	130
Hoca ile talebe mi, baba-oğul mu?.....	133
Hoca gibi hoca.....	135
Doktor Ak Şemseddin.....	137
Kuşatma sırasında.....	137
Ayasofya'da ilk hutbe.....	139
Ölümü.....	139
Vasiyet mektup.....	140
Heybet âbidesi bir eğitimci: Molla Gürani.....	143
Hoca'nın elindeki kızılıcak sopası.....	147
"Seni döverim!"	149
Hocası tarafından azarlanan padişah	151
"Sarayda benim gibilerin işi yoktur!"	153
Ebedi vuslat.....	155
Eserleri	156
Fatih'in padişah gibi karşıladığı âlim: Ali Kuşçu	157
Çamura bile değer katan âlim: İbn-i Kemal	161
İbn-i Kemal kimdir?.....	162
Eserleri.....	165
Yavuz Padişah'ın can yoldaşı: Hasan Can.....	166
Hilâfet Rüyası.....	168
"Bu ne haldur Hasan Can?"	172
Kanuni'nin sütkardeşi ve ruh terbiyecisi: Yahya Efendi.....	178
Balaban.....	184
Hızır meclisinde	185
Yahya Efendi'den bir şiir	193
Zamanını aşan âlim: Ebussuud Efendi.....	194

Kanuni, Ebussuud ve Ayasofya Vakfı.....	197
Padişah'ın sultanı: Aziz Mahmud Hüdâyî.....	199
Aziz Mahmud Hüdâyî kimdir?.....	202
Bir Marmara depremi anı	203
Bir Şiiri:.....	205
Padişahı azarlayan âlim: Himmetzâde Abdullah Efendi.....	206
Himmetzâde Abdullah Efendi Kimdir?.....	209
Padişahı zorlayan hoca: Sadeddin Efendi.....	210
Haçova Savaşı.....	215
Kendi halinde bir derya: Nalıncı Baba.....	219

Dördüncü Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN YÖNETİM DİNAMİĞİ: PADIŞAHLAR

Kurucu lider: Osman Gazi.....	227
Osman Gazi'den günümüze ilhamlar.....	229
“Bursa'yı Aç, Gülzar Eyle!”.....	231
Fethin babası: Sultan II. Murad.....	235
Bugüne kalanlar	236
Vasiyeti.....	238
Çağını aşan Sultan: Fatih Mehmed Han.....	240
Zirve padişah.....	243
Uçan donanma rüyası	244
Çaresizlikten çare çıkarmak.....	245
İlkeli yürüyüş.....	247
Beratını ahirete götüren padişah: Sultan İkinci Bayezid....	249
Hilafet yolunun yolcusu: Yavuz Padişah.....	252
Alkış sendromuna Yavuz'ca tedbir	255
Padişahlıkta başarının ölçüsü sayılan padişah:	
Muhteşem Süleyman.....	258

Devlet uyur mu?.....	261
“Orduya esnaf karışmış!”	265
Kanuni kanunları	266
Kanunî'nin Fuzûlî'si ya da Fuzûlî'nin Kanunî'si	269
Kanuni ve Mühendis Nikola	271
Molla Kaabız'ın dünyası	272
Bir Peygamber sevdalısı: Sultan I. Ahmed	275
Peygamber sevdası ve Kadem-i Şerif.....	276
Bugünkü Dille	278
Sultan Ahmed Camii ve cami kültürümüz	279
Altı minarenin hikâyesi	283
Cami, sanat-estetik, aşk ve hayat.....	284
Aşkın “Vav” hâli	288

Beşinci Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN İLHAM KAYNAKLARI

Çöle inen rahmet: Peygamber Efendimiz (a.s.m.)	295
Bağışlayıcı bir Peygamber	296
Yürek inkılâbının özü.....	299
Yürek inkılâbının esasları	301
En Büyük Öğüt: Ölüm.....	302
Hz. Bilal ve Medine'yi İnleten Ezan.....	305
Valide Sultanların örnek annesi: Hz. Hâcer	309
Valide Sultanların kadınlık örneği: Hz. Hatice.....	314
Osmanlı barışçılığının dayanağı: Hudeybiye Barışı.....	317
Âlimlerin ve padişahların dostluk örneği: Hz. Ebubekir....	320
Hayırda yarış	322
Adaletin ince ayarı: Hz. Ömer	324
Hz. Ömer'in “Kudüs Amannâmesi”	329
Halim-selim bir Peygamber yıldızı: Hz. Osman.....	334

Kahramanlık ve fedakârlık örneği: Hz. Ali	338
Cesaret örneği	341
Sıffin Savaşı	343
Hz. Ali'den öğütler	345
Padişahlara en ibretli ders: Kerbelâ Vak'ası	347
Peygamberimize ve sünnetine bağlılık örneği:	
Eba Eyyûb el Ensârî	353
Sultanlıktan dervişliğe: İbrahim Edhem	357
Sultan II. Murad onu taklit etti	361
Babalığa anlam katan baba: Bahaeddin Veled	363
Olgunluk örneği: Mevlâna Celâleddin-i Rûmî	367
Mevlâna'dan Tespitler	369
Sevgiyi hayat felsefesi yapan âşık: Yunus Emre	371
Yunus, Anadolu'dur	377
Yunus hürmetine	380
Dönülmez yolun yolcusu: Tarık bin Ziyad	383
Saraylarda oturmayı içine sindiremeyen Sultan:	
Selâhaddin Eyyûbi	387
Padişahların siyaset örneği: Nizamülmülk	391
İlk devlet bütçesinde çıkan tartışma	393
Derin siyasetçi	394
Hasan Sabbah kimdir?	395
Tüm siyasetçilere derin örnek: "Siyasetnâme"	397
Siyasetnâme'den seçmeler	398

Önsöz

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Kayı Obası, çok kısa bir zaman içerisinde aşiret olmaktan çıkmış, önce devlet olmuş ardından kısa zaman içerisinde üç kıtayı kaplayacak devasa bir büyüklüğe kavuşmuştur.

Bu büyüklüğe kavuşurken de akıl ve havsalanın almayacağı kadar büyük işler yapmış, sadece toprak fethetmekle kalmamış aynı zamanda adalet, eğitim, toplum, yönetim alanlarında da bugün bile örnek gösterilen işlere imza atmıştır.

Hiç şüphesiz Osmanlı'nın bu büyük yükselişinde birçok etken vardır. Bunları anlamadan ve bilmeden Osmanlı yükselişini de tam manasıyla kavrayamayız. Birbirinden ayırt edilemeyecek derecede iç içe geçmiş bu faktörler her zaman birbirini desteklemiş, birbiri içinde uyumlu hareket etmiş, aynı gaye ve hedefe ulaşma adına tek yürek ve akıl olmuşlardır.

Yükselişin kaynağı hiç şüphesiz ki Osmanlı toplumdur. Eğitim ise bu yükselişin itici gücü olmuş, Enderun eğitimi sayesinde başta padişahlar olmak üzere âlimler ve devlet adamları Osmanlı yükselişini gerçekleştirmişlerdir.

Osmanlı yükselişinin temellerini oluşturan bu dinamiklerin her biri kendi içinde mükemmel örnekler vermiştir. Özellikle Osmanlı toplumu *insanlık* örnekleriyle doludur...

Bu konuda zaman zaman o kadar ileri gidilmiştir ki, Osmanlı mülkünü gezmeye gelen Avrupalı gezginlerin dudakları uçuklamış, "*Bu kadar da olmaz!*" demek zorunda kalmışlardır.

Osmanlı toplumu insana saygılıydı, çünkü insan olmanın ne anlama geldiğini biliyordu.

Birbirimizin hakkını-hukukunu bu anlayış içinde gözetiyor, bizimle aynı dini, aynı inancı, aynı milliyeti, aynı siyaseti, aynı kıyafeti paylaşmayanlara karşı, yine bu anlayış içinde müsamahakâr olabiliyorduk.

Çünkü *kul* olduğumuzu biliyorduk. Bizi efendilik makamına yücelten işte bu *kulluk şuuru*du.

Osmanlı'yı yönetenler de aynı şuurun insanlarıydılar.

Yanlarında, her türlü yanlıştan onları ikazlarıyla koruyan âlimler vardı. Allah'ın hükmünü dümdüz anlatır, sözlerini asla sakinmazlardı.

Ruh olgunluğuna böyle ulaştılar...

Bu sayede devletlerini *hukuk devleti* kavramıyla tanıştırdılar.

Fatih'in, Vezir-i Âzam (Başbakan) Mahmud Paşa'ya şikâyeti meşhurdur:

"Bu pîre (Ak Şemsüddin'e) hürmetim ihtiyarsızdır. Yanında heyecanlanırım, ellerim titrer."

Padişahlar hocalarına böyle derin bir saygı, ince bir endişeyle bağlıydı.

Fatih Sultan Mehmed'le meşhur hocası Ak Şemseddin arasında geçen bir hâdiseyi gelin "*Şekaayık-ı Nûmâniyye Tercümesi*"nden birlikte okuyalım:

"...mülâkat eyledikte Şeyh Hazretleri yan yatur bulunub asla vaziyetini değiştirmede. Padişah, Şeyh Hazretleri'nin elini öpüp, 'Sana bir hacet için geldüm ki birkaç gün beni halvete koyup (dersine alıp) irşâd eylesün. Bir dem senun dersunde bulunma lezzeti cihan padişahlığından ağlebdur' (Öğrencilikteki lezzet padişanlıktaki lezzetten fazladır.) deyicek, Şeyh Hazretleri, Padişahın bu kelâmını sem'-i kabule almayub rıza kulağı ile dinlemedi (Padişahın öğrenciliğe dönme isteğini kabul etmedi). Padişah sâmî-makam, ısrar ve ihrâm idüp üç dört kerre 'Elbette umup beklediğim hâsil olcek ve istediğim yerine gelecekür' dedikte, Şeyh Hazretleri yine raddeyleyüb bu hususa mü-

saade eylemedi. Nihayet Padişah Hazretleri gazaba gelüb, husûs-ı mezbûr (bahsi geçen husus) için, 'Bir Türk (herhangi biri) bir kere söylese kabul edüb halvete idhal edersin (dersine alırsın), ben sana nice kere söylemişken sözümü kabul itmezsin' dedikte Şeyh Hazretleri cevap virüb, 'Meşâyih-i izâmın halvetinde (şeyhlerinin dersinde) bir lezzet vardır ki, ana dâhil olan emr-i saltanat gözünde olmayub, dünya gözünden silinub saltanat geçub gitmek mukarrerdir (Talebelik padişahlıktan daha lezzetlidir. Bunu tadan padişahlıktan kopar). Bu sebeple ahval (durumlar) bozulub, her birimiz bu hale sebep olmakla Allah'ın gazabına uğrayarak günahkâr olmak lâzım gelir' dedikten sonra, makamının icabı üzre adl ü insafa, doğruluğa ve saltanat merasimine müteallik âşikar ve malûm olan söz ve nasihatleri ifâde eyledi."

Kudretin zirvesinde, üstelik yirmi bir yaşında iken öğrenciliği ve dervişliği özlemesi, dünya nimetlerini gözünü bile kırpmadan feda etmesi (nitekim babası Sultan II. Murad, padişahlık nimetini terk edip "dua ve ibadetle iştigal edeceğim" gerekçesiyle Manisa'ya çekilmişti), başlı başına kitaplaştırılması gereken bir konudur.

Böyle bir feragat acaba hangimizin nefesine sığar?

"Padişah-ı Cihan= Cihan Padişahı" ve "Roma İmparatoru" sıfatlarını nefsinde toplamış gencecik bir padişahın, hocasını (ve şeyhini) ziyaret etmesi, elini öpmesi, yeniden öğrencisi olmak için âdeta yalvarması, gönül sultanları âlimlerin Osmanlı padişahları üstündeki etkilerine sadece bir örnektir.

Tarihimizde çok fazla böyle örnekler mevcuttur.

Osmanlı'nın yükselişinin dinamikleri olan Osmanlı toplumu, eğitim sistemi olan Enderun'u, Enderun'dan yetişen padişahları, âlimleri ve yükselişin ilham kaynaklarını merak ettim ve yazmak istedim.

Yavuz Bahadıroğlu

İstanbul, 2017

Birinci Bölüm

OSMANLI'NIN YÜKSELİŞİNİN
SOSYOLOJİK DİNAMİĞİ:
OSMANLI TOPLUMU

Dünyanın hayran kaldığı Osmanlı toplumu

Osmanlı atalarımız, tanışınlar tanınasınlar, “*Gülümseyiniz, müminin mümine gülümsemesi sadakadır.*” hadisi ve “*Selamı yayınız.*” tavsiyesi çerçevesinde, karşılaştıkları herkese gülümseyerek selam verirler, tanıdıklarına ayrıca hal-hatır sorar, aile efradına (ailenin diğer bireyelerine) selam yollarlardı.

Böylece gönüller birbirine ısınır, geniş anlamli toplumsal bir mutabakat oluşurdu.

Osmanlı gerçek anlamda bir barış ve kardeşlik toplumuydu.

Hasbelkader nefesine yenilip biriyle kavga edeni, mahallenin önde gelenleri birkaç gün içinde barıştırdı. Olmaz da küslük uzarsa, dört gözle bayram beklenir, bayramlar barışın ve kardeşliğin vesilesi yapılırdı.

Bu durumu Avrupalı gezginlerden Villamont, takdir hisleriyle kaydeder:

“Her kimin bir düşmanı varsa, bayramlarda ona gidip af dilemek zorundadır. Öteki de el öpmeden ve tokalaşmadan önce affettiğini söylemek mecburiyetindedir. Aksi takdirde bayramlarının mübârek olması mümkün değildir.

Bu esaslara riayet etmeyen kimseler ise, neredeyse fâsık (tabii ki abartıyor) telâkkî edilip dışlanırlar.”

Du Loir görüp incelediği toplumsal yapıdan o kadar etkilenmiştir ki, Osmanlı Türk toplumunun bazı kötülüklerden haberdar olmadığını düşünmekten kendini alamamıştır:

“Türkler herhangi bir intikam hissi beslemekten son derece çekinirler. Dinlerinin bu husûsa âit bir hükmü gereğince Cuma namazına başlamadan önce düşmanlarını affettiklerini âdetâ ilân etmek durumundadırlar. Aksi halde namazlarının kabul edilmeyeceğine inanırlar. Ayrıca her bayramın birinci günü onlar için umumi bir barış günüdür. Birbirlerine rastladıklarında el sıkışırlar. Küçükler büyüklerin elini öptükten sonra başına koyup, ‘Bayramın mübârek olsun!’ der.”

Böyleydi, çünkü kişisel ve toplumsal ilişkilere henüz menfaat hükmetmiyordu. *Kardeşlik* en belirleyici öge idi. Bu yüzden insanlar arasında kıyasıya bir rekabet oluşmaz, en azından rekabet, kırıcı ve incitici boyutlara ulaşmazdı.

Osmanlı edebi ve nezaketi dünyaca meşhurdur. İslam’la yoğrulmuş yürekler bugünkü halimizle mukayese edilemeyecek kadar duyarlıydı.

Tevazu ve doğallık sıradan meziyetler sayılırdı. Hayata alçakgönüllülük ve yardımseverlik hâkimdi.

Küstahlık nedir bilinmez, büyüklerin sözü kesilmez, bilgiçlik taslanmaz, ar, namus ve hayâ gibi kutsallar es geçilmezdi.

Kadınlara karşı, dinamiklerini imandan alan derin bir hürmet beslenirdi. Erkek ve kadın arasında mutlak surette bir mesafe vardı. Bu duruşun belirleyicisi, *“Zinaya yaklaşmayın.”* mealindeki âyetti.

Sokakta karşılaşılan kadına asla dik dik bakılmaz, derhal başlar öne inerdi. Kadının sokakta rahatça yürümesi için, erkekler kendilerini hafif alargaya çekerler, kadına yol verirlerdi (Sonra nasıl olduysa bu durum tersine döndü: Köylerde kadınlar erkeklere yol vermek için kenara çekilip çöelmeye başladılar).